

דף יא

'בית שמאי אומרים אין נוטלים את העלי לקצב עליו בשר ובית הלל מתירין'. בטעם המחלוקת, פרשו התוס' עפ"י הסוגיא בשבת (קכג) שמדובר בכלי שמקפידים עליו ומיחדים לו מקום ולכך אוסרים בית שמאי משום מוקצה מחמת חסרון כיס, ובית הלל מתירים משום שמחת יום טוב (וכן דעת הרא"ש והתור"ד בשבת שם). ועל כן נקטו 'לקצב עליו בשר' – שמשמע דוקא משום שמחת יום טוב התירו (תור"ד שם).

ואולם יש סוברים שלפי דברי רבא במסקנת הסוגיא שם מדובר בעלי שאין מקפידים עליו והריהו כשאר כלי שמלאכתו לאיסור, ובית הלל מתירים לטלטלו לצורך גופו (כ"כ הרי"ף, וכן פסק השלחן-ערוך תצט"ה). ולפי זה לא שמענו הטר מיוחד בטלטול מוקצה מחמת חסרון כיס לצורך שמחת יו"ט. ואולם דעת המגן-אברהם (שם) להתיר. ובבאור הלכה פקפק בדבר והביא ממשמעות כמה פוסקים לאסור. 'וצריך עיון לדינא'.

לעיל (י.) בסלקא-דעתין נקטה הגמרא טעם ההתר משום שמחת יו"ט, ומשמע שמדובר במוקצה מחמת חסרון כיס שאל"כ הלא בלא"ה מותר לטלטל לצורך גופו. ואולם בדחיית הגמרא 'ולא היא...' אפשר שחזרו מטעם זה ונקטו טעם המחלוקת משום כלי שמלאכתו לאיסור. וכן משמע מפשט לשון רש"י שם. ולפי"ו שמענו שלבית שמאי אסור לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו. ואולם הרי"ן כתב שדוקא כאן אוסרים בית שמאי מפני שנראה הדבר כעובדין דחול.

[ולפירוש התוס' לעיל (ט: ד"ה אמר) משמע שלפי האמת נוקטים כדסלקא דעתין שם ולא כדיחוי הגמרא, והולכים התוס' לשיטתם שמדובר במוקצה מחמת חסרון כיס].

וצריך עיון בדקדוק לשון רש"י כאן (בד"ה שאסור) שנראה שבית הלל מתירים רק משום צורך יו"ט, וזה דלא כמשמעות דבריו הנ"ל שטעם ההתר משום כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו. ואפשר שכאן רצה רש"י לבאר לכו"ע, אף לדעת רבה בשבת שם שהעמיד במוקצה מחמת חסרון כיס, ואילו דיחוי הגמרא דלעיל ע"כ לפרש דלא כרבה שאין קולת ב"ה משום שמחת יו"ט אלא מעיקר הדין הוא שכשמל"א מותר לצורך גופו.

'בית שמאי אומרים אין מוליכין טבח וסכין אצל בהמה... ובית הלל אומרים מוליכין זה אצל זה...' אפילו דרך רשות הרבים. ואף על פי שהיה יכול להוליך מערב יום טוב – הוצאת אוכל נפש דינה כתיקון אוכל-נפש עצמו ולא כמכשירין הלכך מותר אפילו אפשר היה לעשותו מאתמול (ר"ן).

'אתי לאמלוכי דאמר נשבק האי בהמה כחושה...'. האחרונים העירו על החידוש בסברת בית שמאי, שלכאורה נראה שגם אם יימלך לבסוף אין כאן שגגת עבירה כי הלא בשעה שהוליך עשה כן לצורך אוכל נפש והותר הדבר [וכשם שהמבשל ביום טוב ולבסוף נמלך מלאכול, לא ייחשב שעשה מלאכה שלא לצורך – אלא שי"ל בישול שונה כי הדבר עומד לאכילה], ואמנם בית שמאי אינם סוברים 'מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך' (כדלהלן יב.). אך הלא בשעת העשייה היה זה צורך אוכל נפש (עפ"י קובץ שעורים; חדושים ובאורים. וע"ע יש"ש).

יש להביא כעין זה מדברי התוס' (יב: ד"ה הכא) שהשוות דבר האסור באכילה ביו"ט, אפילו חשב לאכלו אין זה נחשב צורך אוכל נפש וחיוב עליו לולא דין 'מתוך' – ומוזה משמע שצורך אוכל נפש נקבע לפי הצורך האמיתי ולא לפי דעתו. ואם כי בנידוננו באמת היה זה צורך לפי שעה, מ"מ זהו צורך הנתון בספק, כי לפי האמת עלול הוא לעתים להימלך.

ומצינו לבית שמאי כעין זה, לחוש להימלכות; לעיל י. פירשו בגמרא שלכך לא יטול א"כ נענע, שמא יימלך עליהם. ולהלן יד: אוסרים בית שמאי להוליך דורון שאינו מוכן לאכילה ביו"ט, ופירש רבנו יהונתן שמא לא יאכלנו ביו"ט ונמצא טרח זה שלא לצורך.

‘זשון שמולחין עליו בשר לצלי’. שיטות הפוסקים במליחת צלי – ע’ בשאלות ותשובות לסיכום בפסחים עד.

‘פשיטא, יחיד ורבים הלכה כרבים? – מהו דתימא מסתבר טעמיה דרבי יהושע...’. על חריגה מכללי ההלכה מפני סברת הטעם – ע’ במצוין ביומא לו: ובכורות לט:

‘ע”ב) ‘התם לא מוכחא מלתא משום דחזי למזגא עליה’. ואולם מפני שעדיין העור לח, אינו ראוי להסב עליו אלא מתוך הדחק, הלכך לא התירו בית הלל לטלטלו ולשטחו רק משום שמחת יום טוב כדי שלא יימנע מלשחוט, כמבואר בגמרא בסמוך שהתירו סופו משום תחילתו [וכיון שלא ניכר הדבר ששטיחתו לצורך עיבוד כי הרואים יאמרו ששוטח לצורך יום טוב, לכך התירו לו]. אמנם עור שנתייבש מותר לטלטלו אף בשבת, כי ראוי לגמרי להסב עליו (עפ”י רבנו תם, מובא בתוס’ שבת מט. ובזבחים צד. ובר”ן כאן. וכ”כ הרשב”א. ונראה שבוז מיושבת קושית התוס’ לעיל ט: ד”ה אמר. וכ”כ מהר”ם שיף).

‘הכא אתי למימר מאי טעמא שרו לי רבנן כי היכי דלא לסרח, מה לי למשטחינהו מה לי לממליחינהו.’ אמר רב יהודה אמר שמואל: מולח אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת אף על פי שאינו צריך אלא לחתיכה אחת...! החלבים, הואיל שאינם ראויים לאכילה הרי מליחתם אינה אלא לצורך תיקון ואסורה. ונראה להראב”ד שאפילו מליחה מועטת כצלי אסורה [וגם אין למלוח עליהם בשר כשהוא נתון בידו. כן גסה הטור], שאינו דומה לעור כיון שאין דרך למלוח החלבים לאכילה מחמת אסורם הרי מוכח הדבר שלעיבוד הוא עושה (מובא בר”ן. והרשב”א הסתפק בדבר ולא הכריע).

ואולם בבשר התירו למלוח כמה חתיכות בבת אחת אעפ”י שאינו צריך אלא לאחת, משום שאין עיבוד באוכלין, ואף על פי שהחתיכה שהוא צריך לה אינה משתבחת ומיתקנת במליחת שאר החתיכות וגם צריך להפוך כל חתיכה וחתיכה ולמולחה (עפ”י הרא”ש ורש”י להלן י:). וכן התירו הערמה בבשר, משום שצורך יו”ט גרם לכך שיצטרך למלוח הכל ולא מפני פשיעתו, לכן התירו כדי שלא יסריח הבשר ויבוא לידי הפסד (ער”ן; שו”ת הרשב”א ח”א תרפא).

ויש מהראשונים שנקטו להלכה יש עיבוד באכלין (ע’ בפסקי הרי”ד ובתוספותיו ובריא”ז שבת עה; מגן אברהם שכא, ז – מהרשב”א. וע”ע בדין מליחת בשר במובא בסיכומים לשבת עה.

‘רב אדא בר אהבה מערים ומלח גרמא גרמא’. יש להבין מה שייכת כאן הערמה, הלא האדם מודע למחשבותיו? ויש לומר, אמנם אם החליט על חתיכה מסוימת שלא יאכלנה – אסור לו למלחה, ורק החתיכות שהוא מסופק עליהן שמה יאכלן, אותם התירו. וזוהי ההערמה – שאינו מחליט עתה איזה מהן יאכל (עפ”י הדושים ובאורים).

‘מהו דתימא טעמייהו דבית הלל משום דאין בנין בכלים ואין סתירה בכלים ואפילו דבתים נמי, קמ”ל התירו סופן משום תחלתן’. הרי”ד בתוספותיו מפרש (וכן נראה מתוך דברי הריא”ז נכדו, שלא כפרש”י ושאר מפרשים) שלפי האמת אין מדובר בתריסי תיבות אלא בתריסי חנויות הבנויים בקרקע, ואף על פי כן מתירים בית הלל משום שמחת יום טוב הואיל והתריסים אינם מחוברים מן הצד בצירים אלא ניטלים תדיר מהחנות לגמרי ומוחזרים אליה כדלהלן, והרי כך הוא דרך שימושם – הלכך אין בזה משום ‘בונה’ דאוריתא.

וזה דלא כדחייית הגמרא לעיל י. אלא כרבי יוחנן שם שאמר מוחלפת השיטה.

'דחנויות אין דבתים לא'. מרש"י משמע הטעם שלא התירו אלא בחנויות, לפי שהן צורך הרבים. ויש מפרשים מפני שבכלי הבית אין חשש גניבה הלכך החזרת התריס שבבתים לא הותרה, כי גם אם נאסור להחזיר לא יימנע מלפתחן (עפ"י רי"ף רא"ש ור"ן וש"פ).

לפירוש זה סילוק התריס הותר אף בבתים, ורק חזרה נאסרה מהטעם האמור. ונראה שגם לפי סברת רש"י יש לומר שסילוק התריס הותר עכ"פ לצורך יום טוב, ורק לענין החזרה שהיתרה אינו אלא משום תחילתו, כדי שלא יימנע מלפתחו, וגם יש בהחזרה חשש שמא יתקע, בזה לא התירו אלא בצורך הרבים. וכן סתם מהרש"ל. וכ"מ בריא"ז שנקט כסברת רש"י וגם כתב שבדלתות הכלים מותר לסלק ואסור להחזיר.

'מהו דתימא טעמא מאי משום דאין שבות במקדש אפילו כהן דלאו בר עבודה הוא, קמ"ל התירו סופן משום תחלתן, דבר עבודה אין דלא בר עבודה לא' – שלא כל השבותין התירו במקדש, יש שראו חכמים שראוי לחוש ולגזור (עפ"י רשב"א; ריטב"א עירובין קא:). והמאירי כתב ששבות שאינה צריכה לצורך המקדש כלל (ע' צל"ח פסחים סה) לא התירו.

ובדעת הרמב"ם יש אומרים שלהלכה מותר גם לכהן שאינו בן עבודה, שפוסק אין שבות במקדש אפילו כשאינו לצורך עבודה (ע' אור שמח שבת כא, כז). ויש חולקים (עפ"י צל"ח).

'בשיש להן ציר מן הצד דברי הכל אסור...'. התריס הוא דלת-מגן; יש שהתריס אינו קבוע לתיבה כלל, ויש שהוא נקבע בה על ידי ציר (= וו, בליטה הנתחבת לדופן התיבה) הנתון באמצעו, ובפתיחת התיבה מסלקים את התריס לגמרי [ולכך נקרא זה בברייתא 'אין להם ציר'. הרושים ובאורים], ויש צירים הקבועים בצדי התריס כעין צירי דלתות שלנו, שבשימוש הרגיל אין התריס מסולק מהתיבה לגמרי אלא נשאר מחובר אליה בציר [וכשדנו כאן על החזרתו, דיברו באופן שנעקר לגמרי מהתיבה]. ואלו חילוקי הדינים וטעמים; –

תריס שאין בו ציר; מותר לדברי הכל לסלקו ולהחזירו מהכלי, אף שלא לצורך שמחת יום טוב. והוא הדין בשבת – שאין זה בכלל בונה וסותר כלל.

תריס שיש בו ציר מן הצד; אם נעקר התריס כולו מן התיבה אסור להחזירו כי חוששים שמא יתקענו בחזקה (עתוס' ור"ן) שהרי אינו עשוי להעקר כל שעה, ולכן אפילו בית הלל מודים שאסור להחזירו, שאעפ"י שלשיטתם אין בנין בכלים – חכמים אסרוהו שמא יתקע [ולדעת התוס' (בשבת עד: קב: ובעירובין לד:), וכן משמע ברמב"ם (שבת י"ג ובמ"מ), תקיעה בחזקה חייבים עליה משום 'בונה' אף בכלים. ויש אומרים שחייב משום 'מכה בפטיש'. ר"ן ועוד]. ואולם לסלק את התריס מותר לבית הלל, שבסילוק אין שייך החשש שמא יתקע.

תריס שיש בו ציר באמצע, אין חוששים שיתקענו בחזק לתיבה, שהרי שימושו התדיר הוא בכך, לסלקו מן התיבה לגמרי ולהחזירו, אלא שבית שמאי אוסרים [לסלק ולהחזיר. ולרבי שמעון בן אלעזר – רק להחזיר] משום גזרה אטו ציר מן הצד, ובית הלל מתירים משום שמחת יום טוב (עפ"י ראשונים; פוסקים או"ח תקיט, א).

דף יב

'מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך'. לפרש"י, מן התורה הותרה המלאכה אפילו שלא לצורך כלל אלא שחכמים אסרו בטירחה שלא לצורך, אבל כל דבר הנצרך ליום טוב – לא אסרו